

„The Annals of the American Academy of Political and Social Science”,  
vol. 485, May, 1986

Determinată și condiționată de o serie de factori, economici, politici, sociali, de limbă și cultură, situația actuală a muncitorilor emigranți reprezintă una dintre cele mai complexe și dintre cele mai dificile probleme umanitare care s-au ridicat în ultimii ani. După cum se știe, în perioada anilor '60 a „boom”-ului capitalist, când multe state din vest au simțit nevoia unor forțe de muncă suplimentare, a fost stimulată și încurajată emigrarea către țările Europei occidentale a unui important potențial de forță de muncă, indispensabil economiei acestor țări, pe atunci într-o perioadă de revigorare economică. În consecință, au fost încheiate chiar acorduri internaționale între Franța și țări arabo-africane, între R.F.G. pe de o parte și țări precum Turcia, Spania, Grecia, Portugalia, Tunisia, Maroc. Statele în cauză, care trimiteau muncitori proprii să lucreze în Europa de Vest, considerau procedeul avantajos pentru ele, develope trimise în țările de origine de către emigranți având un impact economic pozitiv asupra dezvoltării economice a țărilor respective.

După 1970, în condițiile crizei, s-a produs o reconsiderare a atitudinii unor țări din Occident față de emigranți. De unde inițial aceștia erau primiți cu flori, li se dădea cadou cite o bicicletă și erau considerați ca „muncitori oaspeți”. Impotriva lor au început să se ia măsuri restrictive. Pe fundalul crizei s-au reactivat atitudini extremiste, rasiste și xenofobe împotriva străinilor, mergindu-se până la atacuri armate și acțiuni directe de intimidare împotriva lor. La acestea s-au adăugat problemele sociale complexe deosebite ale emigranților — imposibilitatea unei adaptări depline la mentalitățile și obiceiurile țărilor în care erau trimisi să lucreze, situația familiilor aduse de emigranți sau a copiilor care s-au născut pe teritoriu străin și care trebuiau să frecventeze școli în țara unde părinții lor munceau, persistența unor obiceiuri sau tradiții ale țării de origine care cu greu puteau fi menținute sau adaptate la climatul tumultuos al metropolelor capitaliste etc. Potrivit unor statistici, se evaluează că în prezent ar exista circa 10 milioane de muncitori străini numai în țările Pieței Comune, aceștia fiind victimele unor evidente discriminări în ce privește dreptul la muncă, obligați să indeplinească munci inferioare și remunerați cu salarii derizorii.

Este de aceea pozitivă preocuparea Academiei de Științe Politice și Sociale din S.U.A. de a fi consacrat un întreg număr al revistei „The Annals” problematicii muncitorilor emigranți. Această preocupare se situează, de altfel, în continuarea unor alte apariții editoriale ale aceleiași reviste, consacrate emigrației și politicii americane, conflictelor etnice în lume, problemei globale a refugiaților și altele. Revista însumează de fapt un număr de studii elaborate de autori, de tendințe și păreri dintre cele mai diverse. Problematica acestui număr special îmbracă de fapt o vastă arie tematică, dintre care este suficient să amintim migrația națională și statul democratic modern, migrația și economia politică a statului „bună stăruie”, reglementările cu privire la emigrație și structurile comunităților economice de emigranți care au apărut în Europa occidentală, politicile țărilor de emigrare cu aplicație la experiența Turciei, consecințele politice ale „islamizării” în Europa occidentală, probleme de imigrare în Franța, R.F.G., Marea Britanie și S.U.A. și o temă politologică ce pare semnificativă: „Emigrarea transnațională ca o mică fereastră către diminuarea autorității statului democratic modern”.

Simpatia față de emigranți și problemele lor este diferită, întâlnind în paginile aceleiași reviste aprecieri lucide, realiste, în legătură cu situația muncitorilor emigranți, dar și poziții conservatoare, mai puțin favorabile, care atrag atenția asupra pericolului creării unor „spații închise” („exclave”) și a riscurilor pe care le-ar implica „creșterea emigranților” pentru societatea capitalistă occidentală.

Reproducem câteva dintre punctele de vedere lucide și realiste care domină de fapt economia culegerii. Într-un studiu semnat de Barbara Schmitter și Martin O. Heisler (coordonatorii volumului) se opinează pe bună dreptate că „țările gazdă și țările trimitătoare, ca și migrații însăși trebuie să se acomodeze pentru o prezență prelungită, nu ușor controlabilă de către guverne, dar nici conducind în mod necesar la o stabilire, și cu atât mai puțin către o asimilare, potrivit ordinii unei atribuiri istorice” (p. 21). Un interesant articol consacrat nexului migrației transnaționale, semnat de Rosemarie Rogers, emite părerea că „noi avem de a face cu populații străine care rămân între două state, în suspensie nu numai deoarece ei trăiesc sentimente conflictuale de loialitate sau nostalgie pentru casa (lor), dar pentru că

ele suferă datorită drepturilor diminuate pe care le au în țările primitoare, și, în anumite cazuri, datorită unor cereri nerezonabile făcute asupra lor de țările lor de origine. Nimic nu s-a spus încă despre drepturile politice ale migranților, care sînt, de asemenea, limitate" (p. 41). Chiar într-un studiu favorabil statului „bună stării generale”, pe care autorul (Garry P. Freeman) îl vede greu coexistînd cu „libera circulație a muncii”, se face aprecierea că „în cadrul frontierelor sale, retorica statului bunăstării este universală, dar în practică nu. Chiar printre cetățeni, accesul la beneficii este diferențiat în raport de relația fiecăruia cu forța de muncă” (p. 53).

Puncte de vedere mai puțin conforme cu cerințele unei juste soluționări a perspectivelor legate de statutul emigranților întâlnim într-un studiu cu privire la fenomenul emigrației în Marea Britanie, unde se încearcă a se transforma o problemă economică și socială într-o problemă de rasă. Analizînd experiența britanică, de a primi imigranți, mai ales din țările Commonwealth-ului, autorii acestui studiu B. Guy Peters și Patricia K. Davis sînt de părere că emigranții au modificat societatea și politica britanică. „Ei (emigranții, n.n.) au transformat o societate privită în mod stereotip ca omogenă într-una în care rasa trebuie considerată o dimensiune majoră a vieții sociale și politice și o problemă importantă” (p. 138). Legînd problemele emigrației de cele ale emancipării generale a clasei muncitoare, un studiu consacrat etnicității claselor și politicii publice în S.U.A., semnat de Robert L. Bach, remarcă însă în mod pertinent că „o alternativă posibilă... este a reproduce experiența imigranților aparținînd clasei muncitoare la începutul secolului: ei au descoperit organizarea muncii, mișcarea politică și au împărtășit concepțiile lor cu alții aparținînd clasei muncitoare, ca o condiție pentru progresul lor economic colectiv” (p. 152).

În ce privește soluționarea problemelor legate de existența unui număr mare de muncitori emigranți în toate țările, ca și a unor tipuri diferite de situații (de pildă, diferențele ce există între Europa Occidentală și S.U.A.), rezolvările sînt departe de a fi uniforme. De altfel, lucrarea însăși nu-și propune să emită soluții, ci mai curînd să atragă atenția asupra unor consecințe și implicații ale fenomenului respectiv interesînd atât statele de emigrare, cît și statele de imigrație. O opinie realistă este exprimată într-unul din studiile consacrate politicii de imigrație în Franța și R.F.G., semnat de James F. Hollifield, unde se apreciază că „principala lecție... este că a suspenda imigrația și a exporta muncitori, nu sînt căi eficiente pentru a soluționa problemele utilizării forței de muncă” (p. 113).

Aflată de mai mulți ani pe agenda unor organisme internaționale, problema muncitorilor imigranți constituie, în zilele noastre, una dintre cele mai stringente probleme umanitare, care își așteaptă rezolvarea prin efortul întregii comunități internaționale. Așa cum se știe, în acest an, în cadrul reuniunii de la Viena, România a ridicat problema condițiilor grele și a situației în care se află muncitorii emigranți, apreciînd că statele participante trebuie să discute și să analizeze cauzele acestui fenomen, să convină măsuri în vederea asigurării unui tratament egal de muncă și retribuție, pentru respectarea demnității umane a acestei categorii de muncitori. Delegația țării noastre a subliniat necesitatea de a se înceta orice activități și orice propagandă menită să stimuleze emigrarea, activități ce sînt folosite ca mijloc de exploatare și de racolare a specialiștilor. S-ar impune cu necesitate, în opinia României, ca reuniunea de la Viena să adreseze un apel stăruitor tuturor statelor pentru a-și întări colaborarea dintre ele, pentru a asigura progresul economic și social mai rapid, astfel încît în fiecare țară să fie create condiții de muncă și de viață corespunzătoare, care să înlăture cauzele emigrațiilor, rezolvîndu-se însăși circumstanțele de fond care au generat această problemă internațională.

Conf. dr. Victor Dăculescu

## „Man—Evolution—Cosmos”, nr. 2, 1985

Revista pe care o prezentăm a fost fondată de Ludmila Jivkova în 1981 — cu o apariție trimestrială — și a fost concepută ca un mijloc de publicare a unor studii contemporane pe tema „umanului”. Despre calitatea ei ne vorbește conținutul articolelor, dar mai ales preocuparea constantă de a reformula rolul culturii în condițiile lumii de azi, o lume în care și știința solicită un nou rol și înțeles pentru a se apropia și integra sensurilor mai profunde ale omenească. Stilul simplu și direct, analiza penetrantă, observația semnificativă, lipsa de ostentație fac lectura revistei agreabilă și instructivă. Ultimul număr avut la dispoziție (nr. 2/1985) ilustrează pe deplin cele afirmate mai sus prin valoarea și diversitatea preocupărilor (*Știință, cultură și societate; Teoria culturii; Coptii, creativitatea și pacea; Copiii și calculatoarele*), prin personalitatea autorilor diferitelor studii (Raymond Daudel — profesor la Sorbona și președintele Academiei Europene de Știință, Artă și Literatură, Gînghiz Aitmatov, scriitor sovietic

celebru, autor al romanului *O zi mai lungă decît veacul* — citit pe toate meridianele pămîntului şi alţii, inclusiv oameni de cultură bulgari, cunoscuţi prin contribuţia lor deosebită în diferitele domenii ale culturii: Liubomir Leveev, Dimităr Filipov, Liuben Dimitrov) şi, desigur, prin aceea constantă umanistă, căreia i-a dat contur, cu sensibilitate şi compententă de excepţie, Ludmila Jivkova.

Nu ne propunem, în prezentarea de faţă, mai mult decît analiza cîtorva idei pe care le conţin studiile publicate şi pe care le considerăm deosebit de importante, dar reţinem şi valoarea celorlalte, inclusiv a celor pe tema creativităţii copiilor sau a implicaţiilor introducerii maşinilor de calcul în sfera instrucţiei şi educaţiei.

Venant Cauchy, unul din autorii care publică în numărul de care ne ocupăm, formulează două teme de meditaţie, unitare şi în acelaşi timp contradictorii, în problema relaţiilor dintre filosofie, tehnologie şi progres<sup>1</sup>. Prima, se referă la faptul că oamenii de azi au acumulat mult mai multă putere (datorită ştiinţei şi tehnicii) decît le permite sistemul de valori de care dispun, iar lucrurile nu mai pot continua astfel fără riscul real al unei catastrofe planetare, iar a doua, la faptul că cei chemaţi să faurească noul sistem de valori (educatori, moralisti filosofi etc.) dispun de prea puţină influenţă pentru a putea rezolva această teribilă problemă. Cum spunea mai de mult W. Barrett, aceştia nu pot face mai nimic din ceea ce ar putea impresiona cu adevărat lumea de azi — nu pot inventa maşini, nici avioane şi nici măcar obiecte de menaj — de unde şi slăbiciunea lor într-o lume care acordă prestigiu maxim aproape exclusiv creatorilor din sfera culturii materiale. Venant Cauchy constată şi consideră firesc faptul că toată lumea doreşte progresul tehnic, aleargă chiar în întîmpinarea lui, dar, după el rămîne încă de lămurit sensul valoric al acestei dorinţe, ţinînd seama şi de consecinţele negative pe care aceste progrese încep să le acumuleze dincolo de limitele care pot fi considerate acceptabile. Întrebările formulate de el sînt simple, dar cu o mare încălcare simbolică: este posibil de călătorit mai repede şi mai comod, dar de ce să facem acest lucru? De ce este de dorit ceea ce este posibil? Putem avea mijloace de comunicare mai rapide, dar de ce este posibil? Putem avea mijloace de comunicare mai rapide, dar de ce este necesar acest lucru? În ce scop trebuie acceptată această posibilitate? Pătrundem tot mai adînc în tainele materiei, dar trebuie să ne întrebăm pentru ce o facem? În trecut progresele au dus la multiplicarea forţei de distrugere a omului şi acest fapt a avut consecinţele ştiute. În prezent, aceeaşi forţă de distrugere trece pe primul plan iar consecinţele potenţiale sînt mult mai periculoase decît în trecut. Există „progres şi progres” în concepţia lui Cauchy: progres tehnic şi uman în acelaşi timp, dar şi progres tehnic şi neuman sau dezumanizant, capabil să nască sclavie, opresiune şi nenorocire. În aceste condiţii se pune explicit problema tipului de progres pentru care milităm, iar soluţia nu mai ţine de tehnică, ci de teoria valorilor. Plasarea valorilor în poziţia de factor esenţial al direcţionării dezvoltării în viitor devine astfel o condiţie majoră a progresului tehnic şi uman în acelaşi timp. Cauchy este conştient de faptul că revoluţia tehnico-ştiinţifică a debutat printr-o adevărată explozie a progresului tehnic dar şi de faptul că ea nu a avut timpul necesar să creeze valorile necesare, mai mult, timpul nici nu mai permite formarea lor spontană şi, din acest motiv, acestea trebuie create şi interiorizate în mod activ de către om în paralel cu dezvoltarea tehnicii. Fără valori pe măsură, progresul ştiinţific şi tehnic nu-şi are rostul — aceasta este concluzia lui Cauchy şi, din acest motiv, progresul nu poate fi definit liber de conţinutul său etic, adică pur tehnic sau ştiinţific. Un gînditor african, citat de Cauchy, afirma pe bună dreptate în această privinţă că o mare parte din necazurile şi mizeria cu care sîntem confrunţaţi azi ar dispărea de pe suprafaţa pămîntului dacă omenirea ar deveni mai morală, mai legată de valorile superioare.

Cinghiz Aitmatov, care, alături de Valentin Rasputin, este, în opinia multor critici literari, cel mai mare prozator sovietic în viaţă, reia preocupările lui Cauchy din perspectiva personalităţii<sup>2</sup>. El porneşte de la premisa că oamenii trăiesc în culturi diferite, bîntuite adesea de contradicţii şi chiar de ciocniri între sisteme sociale. Cu toate acestea nu trebuie uitat nici un moment faptul că ei aparţin aceleiaşi specii şi nici faptul că revoluţia tehnico-ştiinţifică, care are loc sub ochii noştri, îşi face drum peste tot în viaţa de toate zilele. Ea lărgeste sfera intereselor culturale şi măreşte puterea minţii omenestii. Progresele sînt, desigur, mari dar acestea aduc cu ele şi multe complicaţii în cultură şi în viaţa socială. În această ordine de idei, sînt de notat cîteva consecinţe, în primul rînd faptul că epoca creşterii cantitative, a creşterii extensive a trecut, accelerarea progresului schimbă direcţia mişcării spre calitativ şi intensiv. Viaţa spirituală capătă şi ea noi dimensiuni sub influenţa aceleiaşi progres ştiinţific şi tehnic, dar se pune problema limitelor în care această influenţă este posibilă şi de dorit. Care vor fi consecinţele computerizării economiei, vieţii de toate zilele, a tuturor sferelor omenestii. Unde şi în ce măsură poate maşina înlocui omul şi care este zona în care interven-

<sup>1</sup> Venant Cauchy, *Philosophy, Technology and Human Progress*, p. 43.

<sup>2</sup> Cinghiz Aitmatov, *Personality and Technic-Scientific Progress*, p. 19.



tia tehnicii trebuie considerată contraindicată? Căci trebuie să existe o limită, după Aitmatov, dincolo de care aceasta nu mai trebuie lăsată să înainteze. Expresia: „Science must stop” (știința trebuie oprită) a lui Cinghiz Aitmatov conține în esență aceeași idee emisă de poetul Andrei Voznesenski într-unul din poemele sale: „orice fel de progres este reacționar dacă tunurile trag” (Aitmatov citează versul amintit în limba engleză, în care sună astfel: Every kind of progress is reactionary if the cannons are firing”) și ambele formulări ne amintesc de expresia, la fel de celebră, a lui Dennis Gabor: „History must stop” (istoria trebuie oprită) dacă mersul înainte se dovedește periculos pentru om. După Aitmatov, știința ar trebui să se oprească, de pildă, în fața secretului privind începutul vieții omului, în fața valorilor (căci dacă nu oamenii le vor formula în viitor atunci însăși sensul dezvoltării scapă de sub controlul omului) și a sensibilității omenestii (drama, furia, tragedia, ipocrizia etc.) în absența căreia însăși umanul dispăre. Progresul tehnice ne influențează pe toți în chip evident, în același timp însă noi depindem și de alți factori de dincolo de tehnica: de generațiile anterioare prin ceea ce ele ne-au lăsat moștenire, de societatea actuală, căci în afara ei nu putem trăi. Este, de asemenea, foarte important să păstrăm tradițiile și valorile reale ale spiritului uman, inclusiv particularitățile naționale, caracterul unic al culturilor particulare. În acest context, Aitmatov nu ezită să critice „cultura de masă” în măsura în care devine o cale de a îndepărta pe om de esența lui. Și marele scriitor dă ca exemplu sportul. „Eu nu sînt contra sportului, spune el, dar cînd acesta devine idolatrie, atunci natura spirituală a omului suferă”. Mai sînt și alte fenomene spectaculoase, care tin tot de mass media și care îndepărtează omul de la realizarea lui, cîștigul fiind de partea influențelor negative (ritmurile tiranice ale unei anumite muzici moderne, idolii ei etc.).

Este interesantă poziția lui Cinghiz Aitmatov față de tehnică și știință, viziunea lui este deosebit de nuanțată și în anumite privințe surprinzătoare. Marele scriitor se dovedește a fi și un autentic gînditor în sfera culturii și nu putem să nu fim de acord cu el atunci cînd conchide că, în fond, progresul tehnic trebuie subordonat perfecționării calitative a personalității umane căci acest lucru nu pare a se petrece de la sine în vremea noastră, din pricina unei anumite agresivități a tehnicii, de care Aitmatov este pe deplin conștient. De altfel, într-un alt studiu din revista analizată de noi, Liubomir Leveev<sup>3</sup> (Președintele Uniunii scriitorilor din Bulgaria și membru plin al Academiei Europene de știință, artă și literatură) va relua discuția problemei într-o manieră ironică memorabilă: „— Da, am înțeles — spune el unui specialist în calculatoare — mașinile de calcul sînt minunate, dar există și ceva ce nu pot face? — Da, a admis interlocutorul, nu pot crede, spera și iubi — Multumesc providenței pentru asta. Cînd tirania tehnologiei îmi va tulbura sufletul, voi afla liniștea în aceste ultime trei fortărețe ale omului: credința, speranța și dragostea”.

Din studiul semnat de Dimiter Filipov<sup>4</sup> am reținut analiza deosebit de subtilă pe care el o face relației dintre cultură și știință. Cultura este, în opinia lui, o importantă parte constituantă a acelei inteligențe și a aceluia intelect care stă la baza creativității însăși. Interacțiunea dintre informația științifică și nivelul general de cultură joacă un rol important în creativitate. Într-o măsură deosebită arta dezvoltă imaginația, fantezia, mobilitatea spirituală și aceste calități ale omului au o importanță mare, decisivă, în descoperirea științifică. Formularea artistică oferă nu numai o mare expresivitate concluziilor, teoriilor, dar le dă și mai multă precizie. De altfel, știința face uz de întreaga bogăție a minții și vorbirii omului. Opera artistică este o sursă de reprezentări generalizate a fenomenelor sociale și a obiectelor, că să nu mai punem la socoteală faptul că reprezentarea unor fenomene nici nu e posibilă prin mijloacele sumare și sece ale logicii și științei.

În prezentarea revistei „Man, Evolution, Cosmos” ne-am mărginit doar la cîteva idei pe care le-am considerat de mare actualitate, socotim însă că am omis esențialul dacă am trece peste faptul că ne găsim în fața unei publicații umaniste de prestigiu, opusă tehnologismului vulgar care mai domină încă modul de gîndire contemporan. Și nu ni se pare întîmplător nici faptul că ea are o mare deschidere internațională și nici că studiile elaborate sînt semnate de scriitori sau de alte categorii de oameni de artă. În fond, reacția umanistă cea mai puternică este de așteptat tocmai din partea lor, iar faptul că li se raliază și unii oameni de știință, din cele mai diferite domenii, nu face decît să aprofundeze convingerea că ne aflăm în fața unei publicații care a făcut din lupta pentru umanizarea tehnicii și științei esența preocupărilor ei.

Nicolae Radu

<sup>3</sup> Liubomir Leveev, *New Types of Relationships are Necessary Today*, p. 27.

<sup>4</sup> Dimiter Filipov, *Man and Interaction between Science and Culture*, p. 32.